

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

Rodina, manželství a registrovaná partnerství z pohledu sociální práce

Bakalářská práce

Autor:	Kamila Odehnalová
Studijní program:	B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce
Forma studia:	kombinovaná
Vedoucí práce:	doc. JUDr. Olga Sovová, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Kamila Odehnalová
Studium:	U1566
Studijní program:	B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce
Název bakalářské práce:	Rodina, manželství a registrovaná partnerství z pohledu sociální práce
Název bakalářské práce AJ:	Family, marriage and registered partnerships from the point of view of social work

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se bude metodou výkladu od obecného ke zvláštnímu zabývat základní sociálně-právní charakteristikou rodiny, manželství a registrovaného partnerství. Bude provedeno srovnání funkční a dysfunkční rodiny. Dále bude pojednán rozvod a jeho sociálně - právní dopad na rodinu. Dále se práce bude zabývat právním postavením registrovaného partnerství v českém právním řádu a k sociálním důsledkům jeho právní úpravy. Výzkumná část práce se zaměří na rodinné zázemí respondentů a jejich pohled na současné manželství a registrované partnerství a význam sociální práce pro funkční rodinné vztahy.

JANOŠOVÁ, Pavlína. Homosexualita v názorech současné společnosti. V Praze: Karolinum, 2000. ISBN 8071849545. MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 8086429199. NOVOTNÝ, P., IVIČIČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ, L., & VONDRÁČKOVÁ, P. Nový občanský zákoník. Rodinné právo. 2. Aktualizované vydání. Praha: Grada, 2014, 2017, 208 s. ISBN 978-80-271-9638-8. SOVOVÁ, Olga, Miroslav SOVA a Miroslav MITLÖHNER. Právo a právní předpisy I. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-438-0.

Garantující pracoviště: Ústav sociální práce,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: doc. JUDr. Olga Sovová, Ph.D.

Oponent: PhDr. Martin Smutek, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 27.4.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

Ve Svatce dne 15.07. 2018

Podpis autora

ABSTRAKT

ODEHNALOVÁ, Kamila. *Rodina, manželství a registrovaná partnerství z pohledu sociální práce*. Hradec Králové, 2018. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce. Vedoucí práce: doc. JUDr. Olga Sovová, Ph.D.

Bakalářská práce se zabývá rodinou, manželstvím a registrovaným partnerstvím z pohledu sociální práce. Zvolené téma popisuje současnou rodinu, která je pro každého z nás důležitá a v našem životě hraje velkou roli. Každý se do rodiny narodí a utváří si v ní různé sociální role, které ho doprovází celý život. Manželství už nese menší význam než dříve. Lidé se méně berou, protože nejsou dostatečně motivováni k uzavírání manželství a často končí rozvodem. Velkým fenoménem je zákon o registrovaném partnerství, který není pro mnohé lidi přijatelný.

Praktická část obsahuje zpracování výzkumného šetření, kterého se zúčastnili matky a otcové z funkčních a dysfunkčních rodin. Bylo zvoleno kvalitativní výzkumné šetření, technikou sběru dat byl použit polostrukturovaný rozhovor. Pomocí této techniky lze lépe zjistit, jak matky a otcové reagují na předem připravené otázky.

Klíčová slova: rodina, manželství, registrovaná partnerství

ABSTRACT

ODEHNALOVÁ Kamila. *Family, marriage and registered partnership from the point of view of social work*. Hradec Králové, 2018. Bachelor thesis. University of Hradec Kralove, Institute of Social Work. Leader of the Bachelor thesis: doc. JUDr. Olga Sovová, Ph.D.

The bachelor thesis deals with family, marriage and civil union, taking the social work perspective and providing a description of what family is today. Family is important to all of us and plays a vital role in our lives – every person is born into some kind of family setting, creates a number of roles in it and stays in some of them for the rest of his/her life. Marriage has become less important: people now seem to be less motivated to get married – and a large number of marriages end in divorce. The Civil Union Act is also widely discussed these days, and many people still find it unacceptable.

The practical part of the thesis provides an analysis of the data from the qualitative research conducted among mothers and fathers from functional as well as dysfunctional families. The data was gathered via semi-structured interviews – an effective method using pre-prepared questions for the mothers and fathers participating in the research.

Keywords: family, marriage, registered partnership, social work

Poděkování

Děkuji vedoucí mé bakalářské práce doc. JUDr. Olze Sovové, Ph.D., za připomínky, užitečné rady a metodické vedení mé práce.

V neposlední řadě chci poděkovat svým rodičům, kteří mi umožnili absolvovat tuto cestu a své malé dceři, která mi umožnila tuto práci napsat.

Obsah

Úvod	8
1 Vymezení pojmu sociální práce	10
2 Rodina z pohledu sociální práce	13
2.1 Funkce rodiny	14
2.1 Základní typy rodin	15
3 Sociální práce s rodinou	18
3.1 Služby poskytované rodinám s dětmi	18
3.2 Státní orgány v kontextu pomoci rodinám	20
3.3 Současná rodina	22
4 Manželství	24
4.1 Právní překážky k uzavření manželství	24
4.2 Rozvod	25
5 Problematika registrovaného partnerství	28
5.1 Povinnosti a práva partnerů	29
5.2 Zánik partnerství	29
5.3 Shrnutí teoretické části	30
6 Metodická část	31
6.1 Stanovení hlavního cíle a dílčích výzkumných cílů	31
7 Interpretace výzkumného šetření	36
7.1 Závěr výzkumného šetření	40
Závěr	42
Seznam použité literatury	44

Úvod

Pro tuto bakalářskou práci jsem si vybrala téma Rodina, manželství a registrovaná partnerství z pohledu sociální práce. Cílem bakalářské práce je pomocí polostrukturovaných rozhovorů zjistit pohled matek a otců z funkčních a dysfunkčních rodin na současné manželství, registrovaná partnerství a význam sociální práce pro rodinu. Pomocí hlavního cíle byl definován hlavní cíl výzkumného šetření: „Hlavním cílem je zjistit pohled matek a otců z funkčních a dysfunkčních rodin na současné manželství, registrovaná partnerství a význam sociální práce pro rodinu.“ Na základě stanovení hlavního cíle byly určeny dílčí otázky výzkumného šetření.

V teoretické části se zabývám jednotlivými okruhy práce. Nejdříve charakterizují sociální práci jako celek, popíší jednotlivá paradigma sociální práce a následně vysvětlím pojem „dilema mezi pomocí a kontrolou v kontextu sociální práce“. Dalším z úseku bude pojem rodina z pohledu sociální práce, kde charakterizují základní funkce rodiny, typy rodin podle velikosti, základní typy a typy rodin podle funkčnosti. Další kapitola pojednává o sociální práci s rodinou. Věnuji pozornost službám, které jsou poskytovány rodinám s dětmi, uvedu státní orgány v kontextu pomoci rodinám, kde se zmíním o zákoně č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí. Ke konci kapitoly charakterizují model současné rodiny. V následující kapitole se budu zabývat manželstvím, kde popíší základní charakteristiku, právní překážky k uzavření manželství a zánik manželství. Definuji rozvod a jeho druhy. Na závěr se budu zabývat problematikou registrovaného partnerství.

K výzkumné části jsem se rozhodla použít kvalitativní výzkum. Data pro tento výzkum budou získána od matek a otců z funkčních a dysfunkčních rodin při osobních setkáních. Výzkumným vzorem bude použit polostrukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami. Tyto rozhovory byly předem připravené, matky a otcové byly informováni o naprosté anonymitě a mlčenlivosti. S výzkumem museli souhlasit. Matky a otcové nebyli do ničeho nuceni, a pokud nechtěli, nemuseli odpovídat.

Myslím si, že má bakalářská práce pojednává o tématu, které je pro každého z nás nedílnou součástí života, především rodina. Je těžké určit jednotnou definici pro harmonickou a funkční rodinu. Pro každého z nás má rodina jiný význam. Každý se v rodině narodil a má pro něho primární postavení. Rodina je základ státu a je nedílnou součástí každého z nás. Člověk se v rodině učí hrát různé sociální role. Jedná se o první

prostředí ve kterém platí určitá pravidla. Rodina ovlivňuje člověka do konce svého života. Můžeme říci, že jsme vyrůstali v klidné a harmonické rodině, která nám poskytovala veškeré sociální zázemí a mělo pro nás velký a nezaměnitelný význam. Bohužel v dnešní společnosti přibývá rodin, kde nejsou naplňovány veškeré funkce rodiny. Děti žijí v nepřiměřených podmínkách a mnohdy jsou tyto děti týrány, zanedbávány a zneužívány. Proč tomu, tak je a proč se tak děje? Rodiče v současné době mají jiný hodnotový systém. Přednější je pro ně kariérní růst před výchovou dítěte, mnohdy děti mají mladé matky. Dalším takovým faktem může být řada možností, která dnešní společnost nabízí. Od různých sportů až po různé dovolené či zábavy. Rodina také působí, jako subjekt sociální péče tzn., pečuje o umírající, zdravotně postižené, nemocného člena rodiny apod.

Manželství může být pro někoho nedílnou součástí pro vytvoření rodiny. Avšak postupem času, rok od roku je sňatečnost menší. Lidé nemají o uzavření manželství zájem z mnoha důvodů. Může to přinést různé těžkosti, proto záleží na každém, jestli do manželství vstoupí nebo ne.

A v neposlední řadě registrovaná partnerství, které je tématem dnešní společnosti. Má mnoho odpůrců, pro většinu lidí je toto téma nepřípustné, jiné těmto partnerům „fandí“. Proto si myslím, že je dobré se o tomto tématu alespoň zmiňovat.

K této bakalářské práci byla použita odborná literatura konkrétně od autorů Holá (2011, 2013), Jandourek (2012), Květenská (2014), Matoušek (1997, 2007, 2010), Reichel (2008, 2009), Sovová (2014), apod. Dále byly použity internetové zdroje a **právní předpisy**.

1 Vymezení pojmu sociální práce

Cílem sociální práce je poskytnout sociální službu jednotlivcům, rodinám, skupinám nebo komunitám za účelem pomoci klientům vyrovnat se s těžkými problémy, omezit nebo je odstranit. Problémy lze vyřešit, případně přispět ke zlepšení situace tam, kde je možná úprava sociálních poměrů (Mahrová, Venglářová a kol., 2008).

Formulace poslání a cílů sociální práce se liší v různých dobách, tak i v závislosti na teoretickém, společenském a kulturním kontextu. Jedna ze starších definic sociální práce tvrdí, že „*sociální práce je prostě to, co dělají sociální pracovníci*“. Hanvey a Philpot (1996) tuto definici aktualizovali a tvrdí, že „sociální práce je často to, co jiní – zdravotní sestry, lékaři, policie atd. – nedělají“ (Matoušek a kol., 2007).

Navrátil (2000) uvádí, že „*cílem sociální práce je podpora sociálního fungování klienta v situaci, kde je taková potřeba buď skupinově, nebo individuálně vnímána a vyjádřena. Sociální práce se profesionálně zabývá lidskými vztahy v souvislosti s výkonem sociálních rolí.*“ Americká Národní asociace sociálních pracovníků (NASW) definovala cíl sociální práce takto: „*Sociální práce je profesionální aktivita zaměřená na pomáhání jednotlivcům, skupinám či komunitám zlepšit nebo obnovit jejich schopnost sociálního fungování a na tvorbu společenských podmínek příznivých pro tento cíl.*“

V sociální práci se používá pojem klient. Někdy se používá pojem příjemce služby, adresát nebo uživatel služby. Přínos požadavků trhu do sociální práce zavedlo chápání klienta nově jako zákazníka. Zákaznické hledisko přineslo důraz na individuální potřeby klienta, otázku financování služeb a širší pojetí klienta (zákazníka) (Malík Holasová, 2014). Vztahy mezi klienty a pracovníky zahrnují nejen konkrétní činy, ale i vnímání, komunikaci a pocity. Vnímání kvality služby klientem ovlivňuje celá škála aspektů, jakou jsou např. vzájemné sympatie, dosavadní zkušenosti či osobnost klienta (Alford, 2004).

Hlavními výsledky sociální práce nejsou hmotné statky, ale především služby osobního charakteru, které jsou poskytované osobám, které se vyskytly v tíživé sociální situaci. Lidem tato pomoc přináší užitek. Důležitý je kontakt mezi klientem a pracovníkem. Většinou se provádí přímý kontakt. Vliv sociální práce na jednotlivce

je omezený, protože lze jen stěží ovlivnit všechny okolnosti života. Dosažení cíle spolupráce nemusí ještě vypovídat o kvalitě práce (Demke, 2008).

Paradigmata sociální práce podle Oldřicha Matouška (2007)

V sociální práci během 20. století vyšly najevo tři odlišné přístupy, které Payne (1997) označuje jako tzv. malá paradigma. Liší se svými filozofickými východisky, tak praktickými konsekvencemi¹.

Sociální práce jako terapeutická pomoc

Za hlavní faktor sociálního fungování je považováno duševní zdraví a pohoda člověka. Sociální práce je pak v tomto pojetí chápána jako terapeutická intervence, která si klade za cíl pomoci jednotlivcům, skupinám i komunitám zabezpečit psychosociální pohodu. Prostředkem je podpora a usnadňování jejich rozvoje.

Sociální práce jako reforma společenského prostředí

V tomto paradigmatu se představa sociálního fungování pojí s vizí společenské rovnosti v různých dimenzích společenského života (s ohledem na společenské třídy, gender, věkové skupiny atd.). Představitelé tohoto pojetí sociální práce sdílejí představu, že podporou spolupráce a solidarity v rámci určité společenské skupiny pomohou utlačeným získat vliv na vlastní životy. Sociální práce se proto zaměřuje na zmocňování (empowerment) jednotlivců i skupin, usiluje o zvýšení podílu klientů na tvorbě a změnách společenských institucí.

Poradenské paradigma sociální práce

Sociální fungování zde závisí na schopnosti zvládat problémy a na přístupu k odpovídajícím informacím a službám. Zastánci tohoto přístupu chápou sociální práci jako jeden z aspektů systému sociálních služeb. Toto pojetí chce vycházet vstříc individuálním potřebám a současně usiluje o zlepšení systému sociálních služeb, jehož je součástí. v tomto pojetí jde především o pomoc klientům prostřednictvím poskytování informací, kvalifikovaným poradenstvím, zpřístupňováním zdrojů a mediací.

Vztah mezi různými paradigmaty

Sociální práce chápána jako sociálně právní pomoc i přístup terapeutický se soustřeďují spíše na práci s individuem než na sociálně reformní cíle. v některých

¹ Konsekvence (z lat. con-sequentia) znamená více méně nutný důsledek důslednost

případech dochází k tomu, že stoupenci jednoho pohledu dokonce oceňují význam části jiné koncepce.

Dilema mezi pomocí a kontrolou v kontextu sociální práce dle Janebové (2016)

V případě kontextu pomoci klient vyhledá sám sociálního pracovníka, protože cítí potřebu pomoci a má pro sociálního pracovníka určitou objednávku. V takových případech je klient většinou motivován ke spolupráci a k hledání řešení své situace. Pokud je objednávka reálná, může nastat spolupráce, která se rozjíždí. Příkladem může být rodič, který vyhledá sociálního pracovníka sanace rodiny s tím, že by chtěl podporovat ve zvládnání výchově svých dětí. InsooBerg (1991) takového člověka nazývá „klientem“ a danou situaci „zakázkou“.

V případě kontextu kontroly je situace obtížnější. Člověk může být doporučen nebo donucen využít služby sociální pracovnice ze strany člena rodiny či jiné osoby (učitele, souseda, lékaře, psychologa atd.), může mu být spolupráce nařízena na základě správního či soudního rozhodnutí, nebo je nedobrovolně kontaktován samotným sociálním pracovníkem na základě depistáže či oznámení. Berg (1991) nazývá tuto situaci „návštěvou“ a takového člověka, který je nucen využít služby sociální práce „návštěvníkem“.

2 Rodina z pohledu sociální práce

Rodina má svůj význam pro všechny z nás (děti, rodiče). Dospělý člověk je rodinou podporován v roli sexuální a rodičovské. Rodinné společenství rozšiřuje jedinci jeho sociální pole. Všem členům poskytuje rodinné zázemí, kde se mohou vyrovnávat se všemi traumaty, mohou sdílet svoji radost, bolest, poskytovat a získávat podporu od členů rodiny apod. Členové rodiny mezi sebou navzájem komunikují a mají mezi sebou určité vztahy. Navzájem si mezi sebou vyměňují zprávy, které upevňují jejich postavení v rodině, umožňuje jim sledovat společné cíle a respektovat sdílené hodnoty. Na druhé straně je rodina pro své členy zdrojem určitého stresu. Řada individuálních plánů se může realizovat až po souhlasu ostatních členů rodiny nebo musí být upravena tak, aby vyhovovala všem ostatním. (Matoušek, 1993). Dítě se už od narození učí mnoha dovednostem, které mu rodina přichystá. Rodina má pro dítě velkou nezastupitelnou roli v podobě bezpečí domova, stabilního a chráněného prostředí. Z pohledu psychologie rodina je: „společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí“ (Hartl, 2015).

Podle Matouška (1997) je rodina prvním modelem společnosti, se kterým se dítě setkává. Rodina je prvním prostředím, do kterého se dítě narodí a které je uzpůsobeno po emocionální, psychologické, sociální a materiální stránce. Prostředí je přizpůsobeno k uspokojování základních životních potřeb. V rodině se jedinci dostává množství podnětů a zkušeností, učí se přístupu k realitě, osvojuje si základy sociálního chování, utváří si morální, etické, politické a pracovní představy (Sobotková, 2012).

„Tradiční společenství osob, které lze najít v nějaké podobě v každé známé kultuře. v jejím rámci se utvářejí základní charakteristiky našeho duševního života. Rodina přitom slouží jako zprostředkující skupina mezi jedincem a společností. Obecně vzato spočívá primární funkce rodiny v tom, že již od narození ovlivňuje život jedince, vytváří citové vazby, které mají dlouhodobý vliv a zapisují se trvale do duševního života dítěte. Jedinec si s sebou odnáší do života základní pojetí citů a modely chování jako své vlastní dispozice či sklony“ (Jedlička a kol, 2004).

Rodina se vyznačuje určitými znaky. Některé jsou stálé (společná domácnost, hospodaření, děti) jiné se mění. Současná rodina je typická malým počtem členů, relativně pozdním vstupem do manželství, nestabilitou nebo dvoukariérovým způsobem života. Dalším charakteristickým rysem rodiny je její neustálé zmenšování.

Klesá počet dětí, kdy se v další generaci neobnovuje alespoň stejné množství matek. Generace tak není schopná se čistě reprodukovat, dochází tak k úbytku obyvatelstva.

Rodina, ve které člověk vyrůstá se jmenuje orientační neboli primární. V této rodině se dítě učí rozpoznávat, jaký je svět, zda dobrý, či zlý a získává zde pocit bezpečí a domova. Rodina funguje jako model pro jedince, který si později zakládá svoji vlastní rodinu. Ta se nazývá prokreační neboli sekundární (Vágnerová, 1999).

2.1 Funkce rodiny

Rodinu můžeme brát jako sociální prostředí, kde jedinec vyrůstá a socializuje se, ale také jako součást většího sociálního celku společnosti, ve které rodina existuje a vůči ní má určité funkce. (Reichel, 2008) Giddens (2001) definuje rodinu jako „*skupinu osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí. Příbuzenství je vztah mezi jedinci, jenž vzniká buď sňatkem, anebo pokrevními vazbami v otcovské či mateřské linii.*“ Buriánek (2003) rozeznává rodinu z hlediska jejích funkcí takto:

- Biologicko – reprodukční (děti, sexuální potřeby)
- Ekonomická funkce (hospodaření s penězi)
- Socializační a akulturační (výchova dětí, předávání kulturních hodnot, vzdělávání a vzdělávání, formování životního stylu)
- Emocionální (citové potřeby, vědomí jistoty, uznání a vzájemné podpory, pocit bezpečí)

Základní funkce rodiny jsou podle Reichela (2004) socializační a reprodukční.

Podrobněji popisuje tyto funkce:

- sociálně – reprodukční
- kulturně – reprodukční
- biologicky reprodukční
- ekonomická
- terapeuticko-pečovatelská
- výchovně-vzdělávací
- obranná

Oproti Buriánkovi (2003) je Reichel (2004) podrobnější. Emocionální funkce zajišťuje funkce terapeuticko-pečovatelská. Buriánek neuvádí funkci obrannou. Můžeme, ale říci, že se jejich funkce navzájem překrývají. (Květenská, 2014).

Typy rodin podle velikosti

Někteří jedinci považují za rodinu pouze členy domácnosti, ale ne příbuzné, kteří žijí jinde. Děti často zaměňují své příbuzné za zvířata a považují je za členy rodiny (Gjuričová, Kubička, 2003).

Rodinu podle velikosti dělíme na:

- malá (nukleární) – pokud máme dva dospělé, sezdané jedince, kteří mají děti a žijí sami, hovoříme o nukleární rodině (Jandourek, 2001). Nukleární rodina nemusí žít daleko od svých příbuzných. Ostatní příbuzní patří do takzvané rozšířené rodiny. Rozšířená rodina slouží hlavně tam, kde si nukleární rodina nevystačí ekonomicky (Jandourek, 2001).
- velká (vícegenerační) – vícegenerační rodina je tvořena třemi generacemi – prarodič, rodiče a děti (Mlýnková, 2011).

2.1 Základní typy rodin

V praxi se můžeme setkat s různými typy rodin. Nukleární rodina je dvougenerační a tvoří ji rodiče a jejich děti. Rozšířená rodina někdy označovaná jako vícegenerační zahrnuje více než dvě generace. Úplná rodina se skládá ze dvou/obou rodičů a jejich dětí, v neúplné rodině, chybí jeden z rodičů. Rekonstruovaná rodina vzniká po rozvodu rodičů, obvykle ji tvoří matka pečující o vlastní děti a její nový partner, která může být rovněž otcem, jenž se svými dětmi žije nebo se s nimi pouze stýká. Orientační rodina je ta, do které se člověk narodil, prokreační rodina je ta, si jedinec založí sám a má své potomky (Matoušek, 2003; Matoušek, 1993).

Rozlišujeme 4 základní typy rodiny podle funkčnosti:

Funkční rodina

- rodina, ve které je zajištěn dobrý vývoj dítěte a jeho prospěch (Gillernová, 2011)
- plní řadu biologických, ekonomických, sociálních a psychologických funkcí a považujeme ji za nejdůležitější sociální skupinu, v níž jedinec žije. Rodina poskytuje dítěti zázemí, uspokojuje jeho základní životní potřeby, předává mu zkušenosti, které jinde nelze získat. (Pugnerová, Kvintová, 2016)
- v této rodině nikdo nestrádá ani po stránce materiální, ani emocionální. Objevují se běžné problémy, které rodina brzy vyřeší. (Mlýnková, 2011)
- Takových rodin je v běžné populaci valná většina, až 85 %. (Fischer, Škoda, 2009)

Problémová rodina

- rodina, kde se vyskytují závažnější poruchy některých nebo všech funkcí. Ty však vážněji neohrožují rodinný systém či vývoj dítěte. Rodina je schopna tyto problémy vlastními silami řešit či kompenzovat za případné jednorázové či krátkodobé pomoci zvenčí. Tyto rodiny představují pro pracovníky orgánu sociálně právní ochrany dětí potřebu zvýšené pozornosti a sledování. v populaci se vyskytuje okolo 12-13 % problémových rodin.

Dysfunkční rodina

- je chápána jako rodina, kde se vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkcí rodiny, které bezprostředně ohrožují nebo poškozují rodinu jako celek, a zvláště vývoj a prospěch dítěte. Tyto poruchy již rodina není schopna zvládnout sama, a proto je nutno učinit řadu opatření zvenčí, známých pod pojmem sanace rodiny (Gillernová, 2011). Tento stav je nejsvízelnější. Jde totiž o to, kam až podporovat takovou rodinu a odkdy se postavit v zájmu dítěte proti ní (např. zbavením rodičovských práv). Takové rodiny tvoří asi 2 %. (Fischer a Škoda, 2009)
- v dysfunkčních rodinách, které se dostávají do odborné péče kvůli svým problémům, bývá pozorováno nápadně mnoho negativních emočních projevů, od ironizování až k otevřenému a přímému napadání. (Matoušek, 1997).

- dysfunkční rodina je skupina osob, která není schopna plně zajistit povinnosti, jež jsou na ni kladeny, a neplní své funkce. Např. jde o rodiny, v nichž nejsou vhodné podmínky pro přiměřenou výchovu dětí, kde není kvalitní citové zázemí pro všechny členy rodiny včetně stárnoucích rodičů, není zde uspokojována potřeba jistoty a bezpečí. Dysfunkční rodina není schopna řádně hospodařit s finančními prostředky. Rodiče např. vydají velké množství peněz na uspokojení své závislosti (na alkoholu, hracích automatech) a pak se dostávají do situace, že nemohou zaplatit poplatky za nájemné, zaplatit dítěti obědy ve škole, nakoupit kvalitní potraviny, hygienické pomůcky apod. (Mlýnková, 2011).

Afunkční rodina

- rodina, kde poruchy jsou tak velkého rázu, že rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítěti závažným způsobem škodí, nebo je dokonce ohrožuje v samotné existenci. Sanace takové rodiny je bezpředmětná a zbytečná. Jediným řešením, které dítěti může prospět, je vzít ho z této rodiny a umístit do rodiny náhradní, není-li to možné, tak i jinde. v populaci se vyskytuje asi 0,5 % takových rodin (Fischer, Škoda, 2009).

3 Sociální práce s rodinou

Existuje celá řada forem práce s rodinou a také mnoho různých profesionálů, kteří se zabývají touto prací (psycholog, sociální pracovník, lékař). Sociální práce s rodinou je založena spíše na institucionální úrovni, tzn. na některé instituce se lidé obracejí sami (například manželská a rodinná poradna), jiné rodiny sami vyhledávají pomoc (instituce zabývající se ohroženými dětmi, úřady městských částí – oddělení péče o dítě a rodinu, orgány sociálně-právní ochrany dětí). Nejsnazší kontakt s rodinou mají často instituce, které sami nabízí rodinám pomoc. Naopak nesnadný bývá kontakt s rodinami, kde hrozí nějaká sankce (například odejmutí dítěte z rodiny). (Skotakova, 2018)

Existuje mnoho forem práce s rodinou. Iniciátorem pomoci může být rodina, soused, pracovník státního orgánu, nestátní organizace. Problém rodiny může definovat profesionál, a to závisle na instituci, kde pracuje – provádí diagnostiku. Nebo profesionál může nechat rodinu, aby si sama definovala problém a zvolila si cíl.

3.1 Služby poskytované rodinám s dětmi

Poskytovatelé sociálních služeb se snaží zachovat dítěti jeho primární rodinu. Prioritou je podpora rodiny v jejím přirozeném prostředí.

O. Matoušek a kol. (2003) rozlišuje služby poskytované rodinám do pěti okruhů, jedná se o (1) krizové služby, (2) poradenské služby, (3) vzdělávací programy, (4) terapeutické služby a (5) preventivní programy.

Krizové služby jsou poskytovány v situaci, kdy je v ohrožení dítě nebo dospělý a při opětovném sjednocování rodiny. Mají krátkodobý charakter pomoci, který vyžaduje rychlé a kvalitní zhodnocení rodinné situace. Patří sem krizová centra, která poskytují odbornou psychosociální pomoc. Nabízí poradenství, osobní, telefonní nebo e-mailové konzultace, přednášky, besedy, nebo linka důvěry, která poskytuje pomoc v krizové situaci (domácí násilí, znásilnění, závislosti, vztahové problémy). Linka je dostupná 24 hodin denně. Probíhá zde krizová intervence².

² Krizová intervence – Slovo krize – crisis – pochází z řečtiny a značilo soudní proces, v němž vrcholí spor a dochází k rozsudku, k rozhodnutí. Dochází k obratu – k lepšímu, či k horšímu. *Obecně krize značí vyvrcholení nějakého děje směřujícího k nutné a neodkladné změně (obratu, katastrofě).* v ději se rozhoduje o úspěšné nebo škodlivé povaze krize a o jejích důsledcích pro budoucnost. Krizí se rozumí situace, která způsobuje změnu v navyklém způsobu života, a vyvolává stav nerovnováhy, ohrožení a stresu. Krize se vždy týká člověka jako celku.

Poradenské služby představují pomoc, která je poskytována ve specializovaných zařízeních. Jedná se o pravidelné, krátkodobé návštěvy, které se zaměřují na řešení problémů a rizikových situací dětí nebo dospělých členů rodiny v různých oblastech jejich života (osobního, partnerského, pracovního). Rodinné poradenství poskytují obce a kraje či jiné subjekty (neziskové organizace). Poradny se především zaměřují na rodiny, kde převládá nezaměstnanost, finanční nebo výchovné problémy, rozvody. Pomoc poraden je třeba chápat jako zásah do soukromí rodin. V poradně najdeme různé typy poradců (psychologové, sociální pracovníci, právníci) Pracovníci by měli být nestranní, nezávislí. Pracovníci mají povinnost dodržovat mlčenlivost. Služby poraden jsou bezplatné.

Vzdělávací programy jsou zaměřeny na různé cíle a mají dlouhodobý charakter. Mohou být zaměřeny na podporu v rodičovské roli, na rozvoj dovedností, učí se řešit konflikty, na podporu udržení kvalitních partnerských vztahů, na osobní růst atd.

Terapeutické služby mohou být profesionálně vedené nebo jsou vedeny svépomocí. Jsou poskytovány jak jednotlivcům, tak celým rodinám. Cílovou skupinou jsou původci problému a oběti. Účast na aktivitách může v případě překročení zákona nařídít i soud. Profesionálně řízená terapie vyžaduje smlouvu, kde je jasně stanoven určitý cíl spolupráce pracovníka a klienta, kritéria postupu, možnosti kontroly, délka terapie a další specifika, která k terapii patří. Výstupem terapeutického působení by měla být závěrečná zpráva o dosažených výsledcích, cenným zdrojem informací je poskytování oboustranné zpětné vazby (Macková, 2014).

Preventivní programy jsou dlouhodobě poskytovanou službu. Cílovou skupinu tvoří děti, tak dospělí. Přichází jako jednotlivci nebo jako členové skupin (rodiny, třídy, party). Prevence směřuje do mnoha oblastí osobního, rodinného nebo společenského života, jeho cílem je minimalizace především sociálně patologických a zdravotních rizik. Na programech prevence se podílejí státní i nestátní organizace, jsou zde zapojeni profesionálové i školení dobrovolníci (Matoušek, Pazlarová, 2010). V konkrétních případech zde můžeme hovořit o středisku výchovné péče, nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež, či o práci skupin v rámci komunitního plánování sociálních služeb. Cílem procesu je za účasti veřejnosti jednat o důležitých otázkách v oblasti sociálních služeb pro seniory, handicapované občany, rodiny s dětmi, etnické menšiny, sociálně vyloučené a nepřizpůsobivé občany, zhodnotit

stávající systém, dostupnost celkové nabídky a kapacity sociálních služeb v porovnání se skutečnými potřebami občanů. Může probíhat případová konference, jejíž cílem je vytvořit na základě přednesení vstupní kazuistiky koordinátorem plánování individuální postup pomoci rodině v přímé interakci se všemi zainteresovanými účastníky (Macková, 2014).

Rodinná mediace je jednou z variant pomoci, kterou lze volit v případě konfliktů v rodinných vztazích (Holá, 2013). Termín „rodinná mediace“ lépe vystihuje, že se může zabývat všemi oblastmi, které souvisejí s rozpadem vztahu rodičů a dalšího fungování rodiny (např. možností kontaktů prarodičů s vnuky, vztahy se širším příbuzenstvem, vztahy s novými partnery rodičů). Označení „rodinná mediace“ připouští, a dokonce podporuje zachování co možná nejlepších vztahů partnerů pro jejich další rodičovské fungování. Casals (2005) uvádí, že pokud hovoříme o rozvodové mediaci, zaměřujeme se v ní na dospělé manžele, rodinná mediace zahrnuje širší okruh členů rodiny, zaměřujeme se v ní na celé rodiny.

Základní princip rodinné mediace je postaven na zjištění, že většina rozcházejících se partnerů má zachovanou schopnost a vůli zůstat starostlivými rodiči. Lze postupně rozdělit konfliktní partnerskou rovinu od roviny rodičovské. Teoretickým východiskem k tomuto pojetí jsou koncepty strukturální rodinné terapie. Ta se zajímá o hranice rodinných subsystémů a vytvoření a udržení jasné hierarchie, která zajišťuje rodičovskou kompetenci rozhodování. Mediace pak staví na odpovědnosti rodičů za rozhodnutí, která ovlivní jejich děti (Holá, 2011).

Mezi základní principy rodinné mediace podle Holé patří:

- Neutralita mediátora
- Posílení, povzbuzování klientů (tzv. empowerment) vedoucí k aktivitě a odpovědnosti
- S tím související respekt k sebeurčení klienta (self-determination), které usnadňuje jeho vlastní rozhodování a umožňuje mu kontrolu obsahové stránky mediace
- Kontrola mediátora nad procesní formální stránkou procesu mediace

3.2 Státní orgány v kontextu pomoci rodinám

Mezi státní orgány pomoci řadíme OSPOD neboli sociálně právní ochranu dětí. Sociálně-právní ochranou dětí se obvykle rozumí zabezpečení práva dítěte na život,

jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání včetně ochrany dítěte před jakýmkoliv tělesným nebo duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním. (MPSV, 2013)

Zákon č. 359/1999 Sb., vymezuje sociálně-právní ochranu dětí jako:

- Ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu
- Ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jako jmění
- Působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny
- Zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině

Na OSPODU najdeme kurátora pro děti a mládež. Kurátor pro děti a mládež je specializovaný pracovník obecního úřadu obce s rozšířenou působností, který vykonává sociálně-právní ochranu dětí, je zaměřen na nezletilé, kteří mají výchovné problémy, páchají trestnou činnost a přestupky, nerespektují rodiče a jiné osoby odpovědné za jejich výchovu, dopouštějí se útěků, záškoláctví, prostituce, užívají alkohol, jiné drogy apod. Práce OSPODU spočívá v pomoci dětem při překonávání nepříznivých podmínek a vlivů pro jejich život. Provádí opatření k odstranění, zamezení nebo opakování rizikového chování dítěte či jeho okolí. Pomáhá rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě, poskytuje jim poradenství. Zúčastňuje se výslechů nezletilých a mladistvých u Policie ČR. Při spáchání trestné činnosti zastupuje mladistvé při hlavním líčení před soudem. Navazuje spolupracuje se školskými a zdravotnickými zařízeními, středisky výchovné péče, odbornými službami pro rodiny a děti, věznicemi a soudy, probační a mediační službou ČR. (MPSV, 2016-2018). Dále na OSPODU najdeme kolizního opatrovníka, který je soudem stanovený pro jednotlivé soudní řízení proto, aby chránil zájmy dítěte a nedošlo ke střetu zájmu mezi rodiči a dítětem nebo ke střetu zájmů dětí týchž rodičů. Kolizním opatrovníkem pro opatrovnícké řízení bývá stanoven sociální pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí úřadu obce s rozšířenou působností. Je také účastníkem řízení a je přítomen u soudních jednání (MPSV, 2016-2018). Opatrovník je stanoven také v případech, které říká zákon 94/1963 Sb. a to v ohrožení majetkových zájmů dítěte (§ 37b), při omezení rodičovské zodpovědnosti (§ 44 odst. 2) a řízení o osvojení (§ 68b), soud opatrovníka stanoví též v případech, kdy je to v zájmu dítěte z jiných důvodů potřeba.

3.3 Současná rodina

Současná rodina je postavena na dlouhodobějším partnerství osob opačného pohlaví. Charakteristická je dvougenerační skladba rodiny. Trendem bývá jen jedno dítě a život bez manželství. Existencí alespoň jednoho dítěte rodina zajišťuje reprodukci života lidí, primární socializaci, výchovu dítěte a také bezpečí všech jejích členů (Mahrová, 2008).

Současná rodina je menší. Toužíme po tom, abychom měli dost času na dítě. Zaměstnanost rodičů způsobuje větší izolaci dětí a také jejich větší samostatnost. Emancipaci žen = ženy jdou za kariérou a děti odkládají na později. Máme lepší ekonomická zajištění rodin než v minulých letech. Změny funkcí rodiny přebírají jiné instituce, např. škola. Často jsou problémy s bytovou situací. Problém nesezdaných soužití.

Současná rodina střední Evropy, kam patříme, je označována jako rodina nukleární – tedy taková, kde jádrem je matka, otec a dítě nebo děti – a rodičovství bývá plánované. Mnoho rodin se někdy soustředí na výchovu dítěte a postupně jim umožňuje kontakt s lidskou společností a přírodou (Koťátková, 2014).

Za významné činitele pro praktickou práci s rodinou je možno považovat kulturní orientaci rodiny, rodinné hodnoty, strukturu rodiny, a přístup rodiny ke změně (Smutková, 2017). Mezi situace do kterých zpravidla patří případy, kdy existuje odůvodněná pochybnost o přiměřené výchově dítěte a péči o něj; kdy se dítě nachází mimo vlastní rodinu; kdy je třeba neprodleně řešit nepříznivou sociální situaci jednoho nebo obou rodičů; kdy se rozhoduje o návratu dítě zpět do původní rodiny; kdy je nevyhnutelná spolupráce rodiny s probační a mediační službou (dohled uložený soudem nad dítětem nebo mladistvým); kdy se zvažuje možnost terapeutického působení v rodině se zjišťují profesionálním hodnocením. (Matoušek, Pazlarová, 2010). Pokud přemýšlíme nad současnou rodinou, uvědomíme si, že ji charakterizují určité konkrétní znaky/rysy neboli trendy (Helus, 2015).

Tabulka č. 1: Základní znaky/rysy rodin podle Helus (2015)

Současná rodina je zpravidla označována několika pojmy, které nám přiblíží její základní znaky/rysy. Je to rodina:

- Nukleární neboli jádrová
- Manželská
- Dvougenerační
- Intimně vztahová, nebo též rodina centrální vztahové zóny
- Privátní individualizace

4 Manželství

Manželství podle občanského zákoníku § 656 říká, že, manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.

Uzavřít manželství na území České republiky lze formou občanského nebo církevního sňatku. Manželství se uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy, kteří spolu chtějí uzavřít manželství. Prohlášení se koná veřejně a slavnostním způsobem za přítomnosti dvou svědků. Manželství uzavírají snoubenci nebo zplnomocněný zástupce jednoho ze snoubenců. Snoubenci musí před uzavřením manželství předložit matričnímu úřadu potřebné předepsané doklady, jimiž prokazují právní způsobilost k uzavření manželství. (Odbor všeobecné správy, oddělení státního občanství a matrik, 3.3.2014)

Manželství je právní vztah zavazující muže a ženu ke společnému životu. V naší společnosti je povolena pouze monogamie tzn. může být manželství pouze jednoho muže a jedné ženy. Na nestabilitu manželství mají v současnosti vliv mnohé faktory, například vysoká sociální mobilita, emancipace žen, ztráta vlivu velké rodiny na manželský pár, omyl při výběru partnera. Roste počet jedinců, kteří do manželství nevstupují, protože svobodný život považují za hodnotu pro ně vyšší (singles³). Právní úprava vztahu dvou osob stejného pohlaví se nazývá registrované partnerství a umožňuje partnerům užívat některá práva, která mají manželé v klasickém manželství. Soužití dvou nesezdaných osob různého pohlaví se označuje též jako vztah druh – družka (Jandourek, 2012).

Většina z nás si uvědomuje, že vstupem do manželství nastává změna v podobě přijetí finanční odpovědnosti tzn. uzavřením sňatku vzniká společné jmění manželů. (Sovová, Sova a Mitlöhner, 2014)

4.1 Právní překážky k uzavření manželství

Manželství může uzavřít kterákoliv osoba, pokud mu v tom nebrání právní překážka. Právními překážkami zákon rozumí zejména nezletilost, registrované partnerství nebo

³ Pojem singles – jedinci, kteří nechtějí vstupovat do manželství, protože jim život o samotě v zásadě vyhovuje. Motivací je především větší možnost věnovat se kariéře, osobním zálibám, vstupovat do více sexuálních vztahů. Druhou stránkou tohoto životního stylu jsou pocity osamocení a izolace. (Jandourek, 2012)

jiný svazek uzavřený v cizině, příbuzenství snoubenců nebo jiný právní vztah (Novotný, 2017). Za překážky považujeme nezletilost jedince a nedosažení plné svéprávnosti⁴. Podle nového občanského zákoníku je ve výjimečných případech povolen sňatek nezletilému, který dosáhl 16 let věku. Posouzení důležitosti závisí na určení soudu. Zákon důležité důvody nevynechává ani příkladem, ale judikatura za důvod pro uzavření manželství považuje důvody, které mají nejen význam z hlediska osobních zájmů snoubenců, ale odpovídají i zájmům společnosti. Především musí být u snoubenců zjištěny takové vlastnosti, které opravňují k předpokladům, že založené manželství bude harmonické, pevné a trvalé (Novotný, 2014). Procesně je tato úprava obsažena v § 367 a násl. zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZZŘS“)

Zánik manželství

Manželství zaniká jen z důvodu uvedených v novém občanském zákoníku. Za zánik manželství můžeme považovat smrt jednoho manžela, prohlášením za mrtvého manžela, rozvod či změna pohlaví.

4.2 Rozvod

Pojem rozvod dříve patřil pod zákon č.94/1963 Sb., zákon o rodině, ale od 1. 1. 2014 se stal součástí nového občanského zákoníku. Rozvod podle občanského zákoníku § 755, říká, že „manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení“.

V období, kdy jsou jasné známky krize ve vztahu, manželé se více hádají, nebo se navzájem sobě vyhýbají, přestávají ekonomicky hospodařit, omezují sex, volno tráví odděleně apod., dělají někteří manželé pokusy vztah spravit. Naplánují si např. společnou dovolenou, pustí se do renovace bytu, koupí si i vstupenky na divadlo. Toto období je nazýváno obdobím ambivalence. Bilancují již oba, prověřují svou motivaci dál ve vztahu pokračovat či vztah ukončit rozvodem (Matoušek, 2005).

⁴ Svéprávnost – v případě, že člověk není z objektivních důvodů plně schopen samostatně právně jednat, zejména z důvodu duševní poruchy nebo nepříznivého zdravotního stavu, může být jeho svéprávnost soudní cestou omezena (Novotný, 2014).

Příčiny rozvodu mohou být různé. Manželé můžou mít rozdílné povahy, začnou se hádat. Mezi časté příčiny patří nevěra, alkoholismus či jiné závislosti, nebo problémy s partnerovou rodinou.

Rozvod představuje pro všechny zúčastněné určitou zátěž. Když se zkušení kliničtí pracovníci pokoušejí určit, za jak dlouho po rozvodu se z něj lidé vzpamatují, docházejí k odhadům mezi dvěma až pěti lety. Podle šetření pracovníků bývalého Výzkumného ústavu psychiatrického z Prahy se ještě šest let po rozvodu třetina žen a pětina mužů s rozvodem psychicky nevyrovнала. V roce, kdy se žena rozvádí, je neuróza druhou nejčastější příčinou k důvodu navštívení praktického lékaře. Také u dětí je psychické zpracování rozvodu procesem trvajícím nejméně rok až dva. Těžkostí, kterou přinese rozvod mezi zbývající členy je zchudnutí, neboť většinou zůstanou děti s matkou (Matoušek, 1997).

Za významný faktor, který působí v současných společnostech na rostoucí počet rozvodů, můžeme považovat tempo společenských změn. Pro každou další generaci platí poněkud jiné zvyklosti týkající se výkonu manželských rolí a fungování rodiny. I na úrovni jedné generace vedle sebe existují různé modely rodinného chování, přičemž žádný z nich není považován za univerzální, ani závazný. (Smutková)

Většinou partneři nedospějí k rozhodnutí ukončit manželství rozvodem vždy v jednu chvíli, vždy ten, který se ještě nerozhodl, se dostává do závislé pozice a obvykle vyhledává odbornou pomoc v podobě poradenství (před rozvodem, v době rozvodu, po rozvodu). Rodinné usmířování se soustředí na významné oblasti společného zájmu, jimiž jsou výchova dětí a styk rodičů s nimi, otázka bydlení, majetkové dělení, finanční hospodaření, informování dětí (Matoušek, 1993). v případech, kdy je vzájemná dohoda rodičů o čemkoli problematičtější, lze kromě standardních služeb (poradenství, terapie) poskytovaných mimo jiné Poradnami pro manželství, rodinu a mezilidské vztahy využít také možnosti řešení konfliktů pomocí rodinné mediace v mediačních centrech (Smutková, 2017).

Rozlišujeme 3 druhy rozvodů:

- **Smluvený rozvod** – nastane tehdy, pokud oba manželé s rozvodem souhlasí, manželství trvalo alespoň 1 rok a oni spolu nežijí minimálně 6 měsíců. Manželé musí předložit písemnou smlouvu upravující majetkové vztahy a předložit rozhodnutí

soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí po rozvodu. Pokud se manželé dohodnou na těchto náležitostech, soud je může rozvést, aniž by zjišťoval příčinu rozvratu manželství.

- **Sporný rozvod** – nastává tehdy, pokud se manželé nedohodnou na majetkovém vypořádání a svěření dětí do péče. v tomto případě musí soud zjišťovat příčiny rozvratu manželství. Proběhne klasické rozvodové řízení, kdy se předvolají svědci, předvádí se důkazní materiály. Soud proto může trvat dlouho.

- **Ztížený rozvod** – nastává tehdy, pokud se jeden z manželů rozvodu brání a s rozvodem nesouhlasí. Existuje zde možnost, aby soud vedl manželé k tomu, aby se manželství pokusili obnovit. Zejména v situacích, kdy jeden z manželů s rozvodem nesouhlasí a nemá ani podíl na rozvratu manželství. Rozvod by jednomu z manželů způsobil závažnou újmu a současně jsou zde mimořádné okolnosti, která svědčí ve prospěch zachování manželství. Soud však manželství rozvede i přes existenci těchto mimořádných okolností, pokud spolu manželé nežijí déle než 3 roky. Také v tomto případě je nutné prokazovat příčiny rozvratu manželství.

5 Problematika registrovaného partnerství

V posledních letech přichází do popředí spíše řešení diskriminace homosexuálních osob a také projednávání (2001) a později (2006) přijetí zákona o registrovaném partnerství. Tímto tématem se také dlouhodobě zabírají autoři nového občanského zákoníku. (Himl, Seidl, Schindler, 2013). Registrované partnerství je v zákoně č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství charakterizováno jako trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví, které vzniklo způsobem zákonem stanoveným. Zákon je určen homosexuálním párům, kteří hodlají trvale žít ve společné domácnosti a chtějí na základě tohoto nejužšího vztahu požívat také ostatních práv a výhod, jež společnost přiznává jinak pouze manželským dvojicím.

Registrované partnerství je trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví. Stejně tak jako u manželství, registrované partnerství lze uzavřít před matričním úřadem, ale nemusí zde být přítomni svědci. Učiní tak na základě otázky, položené osobám vstupující do partnerství. Pouze podmínkou je, že jeden z partnerů musí být státním občanem České republiky. Dále tito partneři nesmějí být příbuzní a sourozenci. Jedinec, musí být starší 18 let, svéprávný a právně volný.

Od přijetí registrovaného partnerství pro LGBT⁵ skupinu lidí a jejich partnerské vztahy dosud k žádným změnám kromě předložení novely zákona o registrovaném partnerství (v roce 2013 a opětovně 2014) umožňující přisvojení biologického dítěte partnera/partnerky jeho/jejím protějškem nedošlo. (...) Dalšími právy, která se váží na partnerství osob stejného pohlaví a jejich rodičovství, která ale nejsou v Česku možná, jsou zpřístupnění umělého oplodnění lesbickým párům (příp. jednotlivé ženě bez ohledu na to, jestli má nebo nemá partnera či partnerku), a především umožnění osobám stejného pohlaví vstupovat do manželství (Sloboda, 2016).

Nutno podotknout, že partnerství není překážkou k vykonání rodičovské zodpovědnosti vůči vlastnímu dítěti ani překážkou ke svěřeni vlastního dítěte do péče. Trvajícím partnerství však brání tomu, aby se druhý z partnerů stal osvojitelem dítěte, ale platí zde stejně jako u heterosexuálních párů, že pečuje-li jeden z partnerů o dítě a oba partneři žijí ve stejné domácnosti, podílejí se na výchově oba dva. Povinnosti,

⁵ LGB = e zkratka označující lesby, gaye, bisexuály a transgender osoby. Zkratka tak zahrnuje osoby s menšinovým sexuální zaměřením vůči heterosexuálnímu zaměření (LGB) a osoby s menšinovou sexuální či genderovou identitou

týkající se ochrany vývoje a výchovy dítěte, se vztahují i na druhého z partnerů (Novotný, 2014).

5.1 Povinnosti a práva partnerů

Partneři v registrovaném partnerství mají stejná práva a povinnosti jako manželé. O svých záležitostech rozhodují oba společně, avšak pokud se nedohodnou, může na návrh některého z partnera rozhodnout soud. Jeden druhého zastupuje při běžných záležitostech, pokud zvláštní právní předpis nestanoví jinak. Partneři mají mezi sebou vzájemnou vyživovací povinnost. Pokud jeden z nich tuto povinnost neplní, soud na návrh jednoho z partnerů přihlédne k péči o společnou domácnost. Jestliže partnerství bylo zrušeno, může bývalý partner, který není schopen se sám zabezpečit, povinnost toho druhého je, na živobytí mu přispívat podle svých majetkových poměrů. Nastane – li, že se partneři nedomluví, soud rozhodne o výživném.

Vyživovací povinnost mezi partnery zaniká:

- Smrtí povinného partnera nebo prohlášením za mrtvého
- Kdy oprávněný bývalý partner uzavře manželství nebo partnerského soužití
- Právo na výživné, také může skončit dnem vyplacením jednorázové částky na základě písemné dohody obou partnerů

5.2 Zánik partnerství

Partnerství zaniká dvěma způsoby:

- smrtí nebo prohlášením partnera za mrtvého. Byl – li partner prohlášen za mrtvého, zaniká partnerství dnem, kdy rozhodnutí o prohlášení za mrtvého nabylo právní moci. Zákon o registrovaném partnerství v §15 stanoví, že zjistí – li se posléze, že ten, kdo byl prohlášen za mrtvého, žije, a je – li prohlášení za mrtvého zrušeno, má se zato, že jeho partnerství nepřetržitě trvalo, pokud ale jeho partner mezitím uzavřel nové partnerství nebo manželství, dřívější partnerství se neobnoví
- nebo na základě rozhodnutí soudu na návrh jednoho z partnerů, pokud tento partner dokáže, že partnerský vztah již netrvá.

5.3 Shrnutí teoretické části

V teoretické části bakalářské práce se v první kapitole věnuji sociální práci, a to z důvodu, aby čtenář se seznámil s tímto pojmem, který je v teoretické části důležitý a aby věděl co si pod tímto názvem představit. V druhé kapitole popisují rodinu z pohledu sociální práce, funkce a základní typy rodin, rozlišují typy rodin podle funkčnosti, neboť ve výzkumné části se zabývám funkční a dysfunkční rodinou. V další kapitole je popsáno manželství, které je obsaženo v občanském zákoníku. Dříve však tento pojem patřil pod zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině. Popisují zde rozvody, které jsou častější než dříve.

Samostatnou kapitolu tvoří problematika registrovaného partnerství, neboť tento pojem je v posledních letech často projednávám a věnuje se mu větší pozornost než dříve. Myslím si, že je důležité se o tomto tématu bavit a nedávat ho do postranní, proto je v mé bakalářské práci zmíněno.

Na teoretickou část navazuje metodická část, která je založena na kvalitativním výzkumném šetření. Byl sestaven polostrukturovaný rozhovor, který obsahoval dílčí výzkumné otázky s podotázkami. Výzkumné šetření se bude zabývat pohledem matek a otců z funkčních a dysfunkčních rodin na jednotlivá témata popsané v teoretické části práce.

6 Metodická část

V této metodické části vymezím hlavní cíl výzkumu a následující dílčí cíle. Charakterizuji zvolený typ výzkumného souboru, nástroj sběru dat, definuji etická kritéria výzkumného případu. v neposlední řadě interpretuji získaná data a udělám výzkumnou zprávu.

Tato část bakalářské práce bude pojednávat o tématu popsané v teoretické části. Konkrétně se jedná o téma funkční a dysfunkční rodiny. Ve výzkumné části budou porovnány dvě dysfunkční rodiny a jedna funkční rodina.

6.1 Stanovení hlavního cíle a dílčích výzkumných cílů

Hlavním cílem výzkumného šetření je „je zjistit pohled matek a otců z funkčních a dysfunkčních rodin na současné manželství, registrovaná partnerství a význam sociální práce pro rodinu“

V této výzkumné části se zajímám o to, jaký pohled mají matky a otcové z funkčních a dysfunkčních rodin na manželství, registrovaná partnerství a význam sociální práce pro rodinu. Dále porovnáím názory matek a otců z funkčních a dysfunkčních rodin. V neposlední řadě porovnáím mezi sebou názory funkčních a dysfunkčních rodin jako celek.

Z uvedeného hlavního cíle jsem transformovala hlavní výzkumnou otázku: Jaký mají pohled matky a otcové z funkčních a dysfunkčních rodin na současné manželství, registrovaná partnerství a význam sociální práce pro rodinu? Dále jsem uvedla 4 dílčí cíle neboli výzkumných otázek (DVO).

DVO 1: Jaký význam má rodina pro matky a otce z funkčních a dysfunkčních rodin?

V první otázce se zabývám významem rodiny pro samotné respondenty.

DVO 2: Jaký názor mají matky a otcové na registrované partnerství?

V další otázce se zajímám o názor respondentů na registrované partnerství a současný zákon, který umožňuje uzavírat registrovaná partnerství.

DVO 3: Jak hodnotí otcové a matky současné manželství?

V následující otázce se budu zajímat o pohled na současné manželství, a jaké důvody jsou v dnešní době k uzavření manželství.

DVO 4: Jak vnímají oslovení rodiče význam sociálního zabezpečení z pohledu rodin s dětmi?

V poslední otázce se budu zabývat názorem matek a otců na současné sociální zabezpečení a otázkou, zda ví, co do systému sociálního zabezpečení vše patří.

Pomocí těchto otázek se snažím zjistit, zda matky a otcové z funkčních a dysfunkčních rodin se v těchto otázkách liší a jejich názory jsou stejné nebo odlišné. Dále se snažím zjistit, zda na položené otázky má vliv funkčnost rodiny.

Operacionalizace výzkumných otázek

Tabulka č. 2: Sestavení výzkumných otázek

Výzkumná otázka	Výzkumná technika	Informant	Podotázky
DVO 1	Polostrukturovaný rozhovor	Matky a otcové z funkčních a dysfunkčních rodin	1. Jaké hodnoty vnímáte jako důležité v rámci rodiny? 2. Co nejčastěji řešíte v rámci rodiny?
DVO 2	Polostrukturovaný rozhovor	Matky a otcové z funkčních a dysfunkčních rodin	3. Co si myslíte o registrovaném partnerství? 4. Souhlasíte se zákonem umožňující registrovaná partnerství?
DVO 3	Polostrukturovaný rozhovor	Matky a otcové z funkčních a dysfunkčních rodin	5. Jaký máte pohled na současné manželství? 6. Co podle Vás, motivuje ostatní k uzavření manželství v dnešní době?
DVO 4	Polostrukturovaný rozhovor	Matky a otcové z funkčních a dysfunkčních rodin	7. Jaký názor máte na sociální zabezpečení z pohledu rodiny? 8. Víte, co do sociálního zabezpečení vše patří? 9. Jaké možnosti dle vašeho názoru má sociální práce vzhledem k pomoci rodině?

Charakteristika výzkumného souboru

V rámci svého výzkumu jsem si vybrala matky a otce ze dvou dysfunkčních rodin a z jedné funkční rodiny. První rodinu tvoří matka 31 let, otec 36 let. Druhá rodina je složena z matky 33 let a otce 33 let. Poslední rodina je tvořena matkou 36 let, otcem 33 let. S účastníky výzkumu byl veden polostrukturovaný rozhovor, který byl pro účely výzkumu označen jako informant. Tyto údaje byly zapsány a přeneseny do tabulky, viz. tabulka č.3 Mého výzkumu se zúčastnili matky a otcové 2 dysfunkčních rodin a 1 funkční rodiny. Tyto rodiny pro moji bakalářskou práci byly vybrány záměrně, neboť vykazovaly známky dysfunkčnosti. Dysfunkčnost těchto rodin vnímám jako finanční problémy v rodině, u dětí nejsou uspokojovány základní životní potřeby a chybí zde emocionální stránka, proto rodiny byly vybrány záměrně. Vybraní informanti museli splňovat mnou stanovená kritéria. Základním předpokladem bylo, aby rodiny splňovaly kritéria dysfunkční rodiny (rodina, kde se vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkcí rodiny, ...). Dalším předpokladem byla ochota a vstřícnost podílet se na mém výzkumném šetření. Dále, aby rodina spolupracovala při rozhovorech. V neposlední řadě jsem se zaměřila na rodiny, kde věk nepřesáhl 40 let. Předpokladem bylo, aby tyto rodiny byly v manželství.

Tabulka č. 3: Kódování informantů

Informant – pořadové číslo	Věk	Otec/matka	Počet dětí	Funkční – dysfunkční rodina
Informant 1	31	Matka	3	Dysfunkční
Informant 2	36	Otec	3	Dysfunkční
Informant 3	33	Matka	2	Dysfunkční
Informant 4	33	Otec	2	Dysfunkční
Informant 5	36	Matka	1	Funkční
Informant 6	33	Otec	1	Funkční

Volba výzkumné strategie

Pro výzkumné šetření bakalářské práce byl vybrán kvalitativní výzkum. Kvalitativní přístup představuje řadu rozdílných postupů, které se snaží najít porozumění zkoumanému sociálnímu problému. „Kvalitativní výzkum je nenumerické šetření a interpretace sociální reality.“ (Disman, 1993, s. 285) „Jedinečnost kvalitativních přístupů není pouze v tom, že nepracují s měřitelnými charakteristikami. Pokoušejí se určitý fenomén (prvek, aspekt, proces apod.) nahlížet v pro něj autentickém prostředí a vytvářet jeho obraz v co možná nejkomplexnější podobě,

včetně podob jeho vztahů s dalšími aspekty apod. Údaje jsou získávány hlubším a delším kontaktem s terénem. Předmětem kvalitativní metodologie je studium běžného, každodenního života lidí v jejich přirozených podmínkách.“ (Reichel, 2009, str. 40).

Pomocí kvalitativního výzkumu můžeme data vyhodnocovat v průběhu jejich sběru. Sběr dat bývá časově náročné. Během sběru dat poznáme konkrétní podmínky a situace. Můžeme tento typ výzkumu považovat za pružný typ.

Nástrojem pro metodu sběru dat byl zvolen polostrukturovaný rozhovor, který vychází z předem připravených otázek s otevřenými otázkami. Tato metoda byla použita záměrně, neboť si myslím, že v tomto výzkumném vzorku je nejlepší použít rozhovor a být v přímém kontaktu s rodinami.

Plánování výzkumného šetření

Prvním krokem k výzkumnému šetření bylo sestavení polostrukturovaného rozhovoru pro informanty. Dále jsem kontaktovala vybrané rodiny pro výzkumné šetření, optala se, zda s výzkumem souhlasí. Poté jsme si domluvili informační schůzku. Na informační schůzce jsem informanty seznámila s celkovou organizací výzkumu. Informantům jsem vysvětlila, proč probíhá rozhovor v daném výzkumu, jaké je téma mé bakalářské práce a jaké jsou cíle práce. Společně jsme se shodli na naprosté anonymitě výzkumu. Rozhovory jsem realizovala při osobním setkání v období od 23. – 24. 6. 2018. Přípravnou fází bylo navození příjemné a přátelské atmosféry a znovu jsem se rodin zeptala, zda s výzkumem souhlasí. *„Informovaný souhlas získávaný na počátku výzkumu od všech participantů/ek sice může formálně naplňovat principy etického výzkumu ve smyslu procedurální etiky, nicméně vypovídá jen málo o skutečné informovanosti všech zúčastněných v průběhu výzkumu“* (Hasmanová Marhánková, 2013, str. 48) Průběh rozhovor byl nahráván na mobilní telefon s aplikací a následně přepsán do písemné podoby.

Etická rizika výzkumu

V průběhu výzkumu, a především při sběru dat je důležité reflektovat etická rizika. Je potřeba, aby se dodržovala určitá pravidla, která by mohla ovlivnit výzkumné šetření. Základním předpokladem je získání souhlasů s výzkumem od vybraných informantů, kteří se zúčastnili výzkumného šetření. V tomto případě jsem si před každým rozhovorem domluvila s informanty osobní schůzku, kde jim byla vysvětlena

pravidla pro vedení výzkumu a za jakým účelem výzkum probíhá. Výzkum probíhal v anonymitě, aby nedošlo k problémům. Získané informace od informantů nemusí být pravdivé, nemusí nám být odpovězeno na otázky, které potřebujeme, informanti se můžou otázkám vyhýbat.

7 Interpretace výzkumného šetření

Interpretace DVO 1

Jaký význam má rodina pro matky a otce z funkčních a dysfunkčních rodin?

V podotázkách, jež jsou zahrnuty do DVO 1, bude definováno, jaké hodnoty rodiny jsou pro matky a otce z funkčních a dysfunkčních rodin důležité a co nejčastěji řeší v rámci rodiny. Myslím si, že rodiny se v tomto směru shodnou velmi často ve stejných věcech a odpovědi si budou podobné. Domnívám se, že ve funkčních a dysfunkčních rodinách budou nejčastěji řešeny peníze, neboť jich není nikdy dost.

Z rozhovoru s rodinami (matka a otec) vyplynulo, že pro všechny je důležité v rodině spolehlivost, důvěra, láska a společný strávený čas. „*Pro mě je důležitý společně strávený čas, abychom byli všichni pohromadě.*“ (Informant 6), „*...za mě je láska a důvěra ve vztahu nejvíc. Ráda trávím čas se svojí rodinou.*“ (Informant 5) Informant 1 uvedl: „*...podle mého názoru je důležité, aby si oba partneři uvědomili, že už nejsou pouze oni dva, ale jsou spojeni mimčem a měli by se oba snažit, aby rodina jako taková fungovala. Není zas tak těžké udělat v určitých věcech kompromis, vzájemně se podporovat a být jeden druhému oporou v těžkých časech, protože pak trpí dítě, když rodina přestává fungovat a poznamená ho to na celý život.*“ (Informant 1). Další z informantů v rozhovoru uvedl: „*...upřednostňuji úctu a pokoru. Děti by měli vědět, kdo je v rodině vůdčí osoba a jak by se k ní měli chovat. A to jsem já!*“ (Informant 4).

V další podotázce, která se zaměřila na nejčastější „problémy“, neboli, co nejvíce řeší matky a otcové v rámci rodiny. Respondenti se nejvíce shodli, že největším problémem jsou finance. „*Nejvíce řešíme peníze. Moc nám jich nezbyvá a je to každodenní stres.*“ (Informant 3), „*Prachy, prachy. Co jiného bychom asi řešili? Všichni makáme a nic stejně nemáme.*“ (Informant 2). Také rodina se hodně zaměřuje na vzdělání a vzdělávání dětí, které jim není úplně jedno. Jedna z matek z dysfunkční rodiny v rozhovoru uvedla: „*Nejčastěji řešíme vzdělání a vzdělávání dětí. Taky často řešíme manželovu práci kvůli, které má méně času na rodinu.*“ (Informant 1). Při rozhovoru bylo na matce vidět, že ji nedostatek času z otcovy strany vadí a chtěla by tuto situaci nějak vyřešit. Zmínka také padla o společné budoucnosti. „*...rádi mluvíme o budoucnosti.*“ (Informant 5), „*Máme plány do budoucna, ale než to bude.*“

(Informant 6) Dalším důležitým bodem byla výchova. „*Hlavně se bavíme o výchově dětí, teď je to potřeba, protože jsou v pubertě.*“ (Informant 4)

Shrnutí

První dílčí výzkumná otázka definovala hodnoty, které jsou pro otce a matky z funkčních a dysfunkčních rodin důležité a další podotázka směřuje na nejčastější problémy, které jsou v rámci rodiny řešeny. Podle získaných informací, matky a otcové mají stejné, mnohdy i podobné názory na položené otázky. Občas jim otázky musely být vysvětleny, co je otázkou myšleno. Pro všechny matky a otce z funkčních a dysfunkčních rodin je prioritou, aby v rodině panovala láska, důvěra a rodina spolu trávila čas. U jednoho z otců bylo vidět dominantní postavení, které si vytvořil v rodině a také v rozhovoru uvedl, že je vůdčí osoba. Tento otec pocházel z dysfunkční rodiny a nejspíše všechny problémy přicházely od něho. Velkou roli v rámci řešení problémů v rodině jsou finance, a to mnohdy přináší spoustu nepříjemností, které vedou k hádkám. Všichni oslovení mají stálou práci a nepobírají žádné sociální dávky. Padla zde i zmínka o výchově, vzdělání a vzdělávání dětí, které je pro matky a otce také důležité, protože oslovení respondenti mají děti v pubertálním věku. Když srovnáme funkční a dysfunkční rodinu, ve většině případů se rodiny shodly stejně. Ani matky a otcové neměli odlišné názory.

Interpretace DVO 2

Jaký názor mají matky a otcové na registrované partnerství?

V této DVO 2 se domnívám, že názory od jednotlivých respondentů na registrované partnerství budou odlišné. Přece jen každý s tím nemusí souhlasit a homosexualitu nemusí uznávat. V následujících podotázkách se zaměřím na názor registrovaného partnerství a jestli matky a otcové souhlasí se zákonem, který umožňuje registrovaná partnerství.

Na otázku, která se týkala názoru na registrovaná partnerství respondenti odpovídali: „...*tak hlavně když se mají rádi. Kolikrát jsou více fungujícími partnery než normální páry.*“ (Informant 5) Podobný názor vyslovil informant 6: „...*registrované partnerství schvaluji. Pokud se dva lidé mají rádi, je úplně v pořádku, že spolu chtějí žít, jako manželé.*“ „*Každý má právo na to se rozhodnout s kým chce strávit zbytek života.*“ (Informant 1) „*Nemám na to vyhraněný názor.*“ (Informant 3) „*Nevadí mi, nevnímám rozdíly.*“ (Informant 2) Na otázku týkající se zákona a registrovaném partnerství všichni oslovení souhlasili. „*Ano, souhlasím.*“ (Informant

5) „*Tento zákon schvaluji.*“ (Informant 6) „*Nejsem proti.*“ (Informant 2) Pouze jeden respondent uvedl pochybnosti. „*Nejsem proti a bude-li to dělat dobrotu se ukáže časem, jen aby pak už nebylo pozdě, pokud tyto partnerství nebudou jako taková fungovat.*“ (Informant 1)

Shrnutí

K mému zjištění nikdo z oslovených respondentů neměl výhrady k registrovanému partnerství ani k zákonu o registrovaném partnerství, což bylo docela překvapením. Překvapivou odpovědí byla, že registrovaní partneři fungují mnohdy lépe než „normální“ páry. Dalo by se říci, že každému je jedno, co si dělá hlavně, ať jsou všichni spokojení a šťastní. To samé si mysleli o zákonu o registrovaném partnerství. Všichni s tímto zákonem souhlasili a nikdo z oslovených nevyslovil nic špatného proti homosexuálním párům. Pokud zde porovnáme odpovědi matek a otců, tak se v ničem neodlišovali. Matky více toto téma rozebírali, bylo na nich vidět, že toto téma je zajímavé a chtěli by se o něm pobavit. Otcové jen stručně odpověděli na otázky a dále to nerozebírali. V případě srovnání funkční a dysfunkční rodiny se ukázalo, že obě rodiny mají stejné názory.

Interpretace DVO 3

Jak hodnotí otcové a matky současné manželství?

V následujících podotázkách je pojednáváno o manželství. Všichni osloveni jsou v manželství a zde mohli uplatnit své osobní zkušenosti. V tomto případě si myslím, že názory se budou už od sebe odlišovat a bude zde hrát velkou roli, zda se jedná o matku či otce a zda pocházejí z funkční nebo dysfunkční rodiny.

Na otázku spojenou na pohled současného manželství respondenti odpovídali takto: „*Podle mého názoru, si mladé manželské páry neuvědomují podstatu tohoto kroku. Dříve se lidé brali a jejich manželství trvá dodnes. Doba se mění a dnešní manželství bohužel často končí rozvodem. Pro mě je v manželství důležitá důvěra, láska, tolerance a úcta. Myslím si, že s těmito hodnotami lze vytvořit skvělé a dlouholeté manželství.*“ (Informant 5) „*Lidé se berou méně než dřív.*“ (Informant 4) „*Dnešní manželství jsou spíše formalita, většina lidí na to kouká jinak než dříve, to spolu moc páru nežilo "na hromádce" pokud měli mimo. Jiná doba moc uspěchaných svateb = moc zbytečných rozvodů.*“ (Informant 3) „*Myslím si, že v současné době jsou manželství na ústupu. Toto je ovlivněno hlavně finanční situací jednotlivých manželství.*“ (Informant 1)

Překvapující pro většinu respondentů byla otázka ohledně motivace k uzavírání manželství. Zde se názory už hodně od sebe lišili. „*Co vím tak daňové úlevy, z lásky se to už bohužel moc nedělá. Když spolu chtějí být tak spolu prostě jsou a v dnešní době preferují pouze vztah před manželstvím.*“ (Informant 3) „*Jistota, vytvoření rodiny, daňové výhody.*“ (Informant 4) „*Motivací moc není, dříve byla spousta výhod pro novomanžele což v dnešní době absolutně chybí.*“ „*Poslední dobou se setkávám s tím, že se páry berou, protože čekají dítě a chtějí přivést potomka do úplné rodiny. Pak ale stále věřím, že se lidé berou pouze z lásky.*“ (Informant 5)

Shrnutí

Tato DVO a podotázky už byly zajímavě interpretovány. Názory už se od sebe odlišovaly. Někdo uvádí, že manželství je pouze formalita, někdo zase, že se lidi berou z lásky, někdo v tom vidí pouze daňové úlevy. Na tyto otázky matky i otcové odpovídali docela široce. Matky se spíše přikláněly k manželství z lásky a důvodem pro ně pro uzavření bylo těhotenství. Otcové uváděli, že pro ně je manželství spíše formalita a přináší to daňové úlevy. Na tyto výroky otců se matky moc dobře netvářily. Z odpovědí je poznat, jak se liší názory matek a otců. Pokud srovnáme funkční a dysfunkční rodinu, tak si můžeme všimnout, že funkční rodina myslí spíše pozitivně (jistota, vytvoření rodiny, sňatek z lásky). U dysfunkčních rodin si můžeme povšimnout na vyhraněný názor. U dysfunkčních rodin je manželství formalita, která je nezbytnou součástí života. V dnešní době vidí problémy s penězi, což vede k tomu, že manželství jsou na ústupu a lidé se nechtějí brát a ani je k tomu nevede založená rodina.

Interpretace DVO 4

Jak vnímají oslovení rodiče význam sociálního zabezpečení z pohledu rodin s dětmi?

V posledních otázkách, které byli zaměřeny na sociální zabezpečení z pohledu rodin. Většina názorů poukazovala na rodiny s dětmi a na různé sociální dávky či zmínka o sociálních dávkách. „*Nedodělat školu, nikdy nepracovat, podporu mít z průměru, být menšina tak jsem spokojený. Bohužel obyčejný český občan kolikrát ani neví na co vše má nárok ze sociálního zabezpečení a ty příspěvky jsou kolikrát k smíchu, všichni to vědí a nic se stejně nezmění.*“ (Informant 2) „*Stát se o rodiny nestará.*“ (Informant 2) „*Nejsem si jistá, zda je sociální zabezpečení pro některé rodiny dostačující.*“ (Informant 1) „*Manželka pobírá pouze rodičovský příspěvek, který si myslím je*

nedostačující. Matky by měly být od státu zabezpečeny mnohem lépe, obzvláště pokud se jedná o svobodné matky.“ (Informant 4) *„V některých směrech funguje, ale z většiny mi nepříjde, že pomáhá, jak by mělo.*“ (Informant 3)

„Naštěstí jsem se v takové situaci neocitl tak nevím na co vše mám nárok (jako většina Čechů).“ (Informant 6) *„Finance, zázemí.*“ (Informant 2) *„Tak na 90 % vím.*“ (Informant 5)

„Mohla by přispívat víc peněz na děti.“ (Informant 5) *„Pro někoho je to poslední možnost v těžké životní situaci, ale žádná hitparáda to zřejmě nebude. Pomáhají, jak mohou, bohužel ve většině případů mají svázané ruce a omezené možnosti pomoci.*“ (Informant 6) *„Nesměla by znevýhodňovat menšiny a zaměřit se i na „normální“ rodiny, kde lidé pracovali či pracují.*“ (Informant 4) *„Mohla by přispívat víc peněz na děti.*“ (Informant 3) *„Určitě je zde možnost, při které sociální pracovníce navštěvují rodiny s handicapovanými dětmi. Naopak i rodiče mohou využívat určitá střediska, kde jim poradí, jak vychovávat a pracovat s handicapovanými dětmi.*“ (Informant 3) *„Nevím, v této oblasti nejsem informován.*“ (Informant 2)

Shrnutí

Při srovnání funkční a dysfunkční rodiny můžeme říci, že funkční rodina byla informována o sociálním zabezpečení, ale nepotřebovala žádnou pomoc ani sociální dávky. V tomto případě dysfunkční rodina nebyla dobře informována o sociálním zabezpečení a apelovala na to, že poctivý občané jako oni nedostanou nic a stát zvýhodňuje menšiny. Hodně zde padl názor od matek i otců z funkční i dysfunkční rodiny, že by stát mohl přispívat více na děti a více přispívat matkám, které se starají o děti.

7.1 Závěr výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit pohled matek a otců z funkčních a dysfunkčních rodin na současné manželství, registrovaná partnerství a význam sociální práce pro rodinu.

Na základě rozhovorů bylo zjištěno od matek a otců z funkčních a dysfunkčních rodin, že je pro ně prioritou, aby v rodině panovala láska a navzájem si důvěřovali. Dalším důležitým faktorem bylo, aby rodina spolu trávila, co nejvíce

času. V případě dysfunkční rodiny tomu bránila otcova práce, kde trávil mnoho času. Jak matky, tak otcové z funkčních a dysfunkčních rodin nezapomínali zmínit vzdělávání a vzdělání jejich dětí, které je pro ně důležité. Od získaných informací bylo zjištěno, že v rámci rodiny se nejčastěji řeší finance. Na tuto otázku měli všichni stejné názory.

Co se týkalo registrovaného partnerství, matky a otcové z funkčních a dysfunkčních rodin nevyslovili nic špatného o homosexuálních párech. Zastávali se toho názoru, pokud se mají rádi, nevidí nic špatného na registrovaném partnerství. Ani o zákoně o registrovaném partnerství nebyl žádný negativní poznatek. Všichni se zákonem souhlasili.

Oslovení respondenti uvedli, že v dnešní době lidé uzavírají manželství mnohem méně než dříve a manželství je na ústupu. Spíše se pořádají „uspěchané“ svatby, které často vedou k rozvodu. Manželství může přinést výhody v podobě daňové úlevy, jak uvedli respondenti. Lidé preferují spíše vztah před manželstvím. Naopak, někteří uvedli, že lidé se berou také z lásky nebo čekají rodinu.

Z poskytnutých rozhovorů vyplynulo následující: respondenti uvedli, že příspěvky, které poskytuje sociální zabezpečení jsou tzv. „k smíchu“. Sociální zabezpečení by mělo více přispívat matkám s dětmi a celkově přispívat na děti. Padly zde názory, že jsou upřednostňovány menšiny před českou populací, proto stát nepomáhá tak, jak by měl. Pár respondentů není v této oblasti informováno.

Pokud porovnáme veškeré názory matek a otců, můžeme si povšimnout, že názory matek a otců se liší. Matky hodnotí většinu otázek objektivně a přiklánějí se ke stejným názorům (viz. stát by měl více přispívat matkám s dětmi). z pohledu funkční a dysfunkční rodiny můžeme říci, že z poskytnutých rozhovorů bylo hlavním faktorem, z jaké rodiny matky a otcové pochází. Pokud se jednalo o funkční rodinu matky a otcové odpovídali na otázky v klidu a s rozvahou. Rozmýšleli si odpovědi na otázky. Dysfunkční rodiny byly více roztěkané, více se doptávali. Pro srovnání můžeme říci, že hlavní roli hráli vlastní zkušenosti. Funkční rodina se nezajímala o sociální zabezpečení, protože žádnou pomoc či sociální dávky nevyžadovala, kdežto dysfunkční rodiny byly informováni o všech možnostech pomoci.

Závěr

Tématem mé bakalářské práce bylo Rodina, manželství a registrovaná partnerství z pohledu sociální práce. V rámci výzkumného šetření bylo docíleno hlavního cíle práce, tak i k dalším výzkumným cílům.

V teoretické části práce je nejprve vysvětlen pojem sociální práce, protože každý z nás si pod tímto pojmem představí něco jiného. Sociální pracovník má obtížnou profesi, neboť profese sociálního pracovníka nezahrnuje konkrétní činy, ale především musí vnímat daného klienta, který žádá a jeho pomoc či službu, musí dobře komunikovat a pracovat se svými pocity, aby nedošlo k brzkému syndromu vyhoření. Každý z nás se může ocitnout v nepříjemné životní situaci, která ho postihne a bude potřebovat odbornou pomoc – sociální práci. Ačkoli vyrůstáme v harmonické, funkční rodině, nemusíme však takovou rodinu sami vytvořit. Můžou zde nastat problémy ze strany rodičů nebo dětí a rodina se může stát hned dysfunkční – nejsou uspokojeny základní funkce rodiny (biologicko – reprodukční, ekonomická, socializační a emocionální). Pokud dojde k narušení některé funkce nastoupí sociální práce. Buď rodina sama vyhledá odbornou pomoc nebo iniciátorem pomoci může být soused, pracovník státního orgánu apod. Mezi základní služby pomoci patří krizové služby, poradenské služby, vzdělávací programy, terapeutické služby, preventivní programy a v neposlední řadě rodinná mediace, která je z mého pohledu nejúčinnější metodou a pokud nepomůže tato pomoc, nastupuje OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí, který je uveden v zákoně č. 359/1999 Sb.

Manželství v dnešní době už nemá takový význam jako dříve. Vyplývalo to i z rozhovorů matek a otců z funkčních a dysfunkčních rodin s kterými probíhal rozhovor. Rodiny si myslí, že v dnešní době k uzavírání manželství vedou různé výhody (daňové úlevy). Dříve se lidé brali z lásky nebo proto, že čekali dítě. Nyní je toto vše na ústupu a mladí lidé dávají přednost vztahu před manželstvím. Dále uspěchaná manželství častěji vedou k rozvodu či rozpadu rodiny.

V posledních letech vstupuje do popředí přijetí zákona o registrovaném partnerství. Někteří na to nepohlíží dobře, avšak matky a otcové, kteří byli dotazováni neměli o tomto zákoně špatné mínění, se zákonem spíše souhlasili. Z mého pohledu si myslím, že není podstatné dělat rozdíly mezi homosexuálními a nehomosexuálními

páry. Každý má právo o svém životě rozhodovat, jak nejlépe umí a pokud chce být homosexuál a uzavřít registrovaná partnerství, nevidím v tom žádný problém.

Hlavním cílem bakalářské práce bylo zjistit pohled matek a otců z funkčních a dysfunkčních rodin na současné manželství, registrovaná partnerství a význam sociální práce pro rodinu. Z výzkumu je zřejmé, že odpovědi na položené otázky se mění v závislosti na funkčnosti rodiny a také, jestli se jedná o matku či otce.

Seznam použité literatury

1. BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0031-4.
2. EGER, Ludvík a Dana EGEROVÁ. *Základy metodologie výzkumu*. 2. přepracované a rozšířené vydání. v Plzni: Západočeská univerzita, 2017. ISBN 978-80-261-0735-4.
3. GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2798-1.
4. HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, Jaroslava. *Aktivita jako projekt: diskurz aktivního stárnutí a jeho odezvy v životech českých seniorů a seniorek*. 1. vyd. Praha: Slon, 2013. 170 s. ISBN 978-80-7419-152-7.
5. HARTL, Pavel. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-803-1.
6. HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4674-6.
7. HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3134-6.
8. HOLÁ, Lenka. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4109-3.
9. FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada, 2009. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2781-3.
10. GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA. *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. Praha: Grada, 2003. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0415-3.
11. JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 8071785350.
12. KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4435-3.
13. KVĚTENSKÁ, Daniela. *Základy obecné sociologie pro sociální pracovníky*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-450-2.
14. MACKOVÁ, Martina. *Sociální práce v rodině a náhradní rodinná péče*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-375-8.
15. MAHROVÁ, Gabriela a Martina VENGLÁŘOVÁ. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*. Praha: Grada, 2008. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-2138-5.
16. MALÍK HOLASOVÁ, Věra. *Kvalita v sociální práci a sociálních službách*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4315-8.

17. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-24-9.
18. MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-331-4.
19. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.
20. MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). 332s. ISBN 80-247-1362-4.
21. MLÝNKOVÁ, Jana. *Péče o staré občany: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3872-7.
22. NOVOTNÝ, Petr. *Nový občanský zákoník*. Praha: Grada, 2014. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-247-5163-4.
23. NOVOTNÝ, Petr, Jitka IVIČIČOVÁ, Ivana SYRŮČKOVÁ a Pavlína VONDRÁČKOVÁ. *Nový občanský zákoník*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-271-0431-4.
24. REICHEL, Jiří. *Kapitoly systematické sociologie*. Praha: Grada, 2008. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-2594-9.
25. REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.
26. SLOBODA, Zdeněk. *Dospívání, rodičovství a (homo)sexualita*. Praha: Pasparta, 2016. ISBN 978-80-88163-09-1.
27. SOBOTKOVÁ, Irena. *Průvodce rodičovstvím*. Břeclav: Eva Klimovičová ve spolupráci s nakl. Adamira, 2012. ISBN 8090421733.
28. SOVOVÁ, Olga, Miroslav SOVA a Miroslav MITLÖHNER. *Právo a právní předpisy I*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-438-0.
29. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dospívání : učební text pro mistry odborného výcviku*. Liberec: Technická univerzita, Pedagogická fakulta, 1999. ISBN 8070833351.

Přednášky

- SMUTKOVÁ, L. Sociální práce s rodinou. [Přednáška]. Hradec Králové 13.12. 2017
- JANEBOVÁ, R. Teorie a metody sociální práce I. [Přednáška]. Hradec Králové 13.02. 2016

Internetové zdroje

MPSV. 2016 – 2018. Slovník ministerstva práce a sociálních věcí – kurátor pro děti a mládež. <http://slovník.mpsv.cz/kurator-pro-deti-a-mladez.html> [Online] 2016 - 2018. [Citace: 12. 04. 2018]

MPSV. 2016 – 2018. Slovník ministerstva práce a sociálních věcí – kolizní opatrovník. <http://slovník.mpsv.cz/kolizni-opatrovnik.html> [Online] 2016 - 2018. [Citace: 12. 04. 2018]

MPSV. 2013. Ministerstvo práce a sociálních věcí. [Online] 2017. [Citace: 12. 04. 2018]
www.mpsv.cz/cs/14304

SKOTAKOVA, R. 2018. Sociální práce s rodinou. www.radkaskotakova.estraky.cz/clanky/socialni-prace-s-rodinou.html [Online] 2018. [Citace: 15. 05. 2018]

Zákony

1. zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
2. zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství
3. zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
4. zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Seznam tabulek

Tabulka 1 Základní znaky/rysy rodin podle Helus (2015)	str. 23
Tabulka 2 výzkumných otázek	str. 34
Tabulka 3 kódování informantů	str. 35

Seznam příloh

Příloha I: Seznam otázek pro rozhovor

Příloha II: Přepsaný rozhovor s matkou z funkční rodiny

Příloha III: Přepsaný rozhovor s otcem z dysfunkční rodiny

Příloha I: Seznam otázek pro rozhovor

1. Jaké hodnoty vnímáte jako důležité v rámci rodiny?
2. Co nejčastěji řešíte v rámci rodiny?
3. Co si myslíte o registrovaném partnerství?
4. Souhlasíte se zákonem umožňující registrovaná partnerství?
5. Jaký máte pohled na současné manželství?
6. Co podle Vás, motivuje ostatní k uzavření manželství v dnešní době?
7. Jaký názor máte na sociální zabezpečení z pohledu rodiny?
8. Víte, co do sociálního zabezpečení vše patří?
9. Jaké možnosti dle vašeho názoru má sociální práce vzhledem k pomoci rodině?

Příloha II: Přepsaný rozhovor s matkou z funkční rodiny

1. Jaké hodnoty vnímáte jako důležité v rámci rodiny?

„...za mě je láska a důvěra ve vztahu nejvíc. Ráda trávím čas se svojí rodinou.“

2. Co nejčastěji řešíte v rámci rodiny?

„Tak nějak všechno.“ (úsměv)

3. Co si myslíte o registrovaném partnerství?

„...tak hlavně když se mají rádi. Kolikrát jsou více fungujícími partnery než normální páry.“

4. Souhlasíte se zákonem umožňující registrovaná partnerství?

„Ano, souhlasím.“

5. Jaký máte pohled na současné manželství?

„Podle mého názoru, si mladé manželské páry neuvědomují podstatu tohoto kroku. Dříve se lidé brali a jejich manželství trvá dodnes. Doba se mění a dnešní manželství bohužel často končí rozvodem. Pro mě je v manželství důležitá důvěra, láska, tolerance a úcta. Myslím si, že s těmito hodnotami lze vytvořit skvělé a dlouholeté manželství.“

6. Co podle Vás, motivuje ostatní k uzavření manželství v dnešní době?

„Poslední dobou se setkávám s tím, že se páry berou, protože čekají dítě a chtějí přivést potomka do úplné rodiny. Pak ale stále věřím, že se lidé berou pouze z lásky.“

7. Jaký názor máte na sociální zabezpečení z pohledu rodiny?

„Stát se o rodiny nestará.“

8. Víte, co do sociálního zabezpečení vše patří?

„Tak na 90 % vím.“

9. Jaké možnosti dle vašeho názoru má sociální práce vzhledem k pomoci rodině?

„Mohla by přispívat víc peněz na děti.“

Příloha III: Přepsaný rozhovor s otcem z dysfunkční rodiny

1. Jaké hodnoty vnímáte jako důležité v rámci rodiny?

„...upřednostňuji úctu a pokoru. Děti by měli vědět, kdo je v rodině vůdčí osoba a jak by se k ní měli chovat. A to jsem já!“

2. Co nejčastěji řešíte v rámci rodiny?

„Hlavně se bavíme o výchově dětí, teď je to potřeba, protože jsou v pubertě.“

3. Co si myslíte o registrovaném partnerství?

„Nevšímám si toho.“

4. Souhlasíte se zákonem umožňující registrovaná partnerství?

„Nejsem proti.“

5. Jaký máte pohled na současné manželství?

„Lidé se berou méně než dřív.“

6. Co podle Vás, motivuje ostatní k uzavření manželství v dnešní době?

„Jistota, vytvoření rodiny, daňové výhody.“

7. Jaký názor máte na sociální zabezpečení z pohledu rodiny?

Manželka pobírá pouze rodičovský příspěvek, který si myslím je nedostačující. Matky by měly být od státu zabezpečeny mnohem lépe, obzvláště pokud se jedná o svobodné matky.

8. Víte, co do sociálního zabezpečení vše patří?

„Určitě peníze a zázemí.“

9. Jaké možnosti dle vašeho názoru má sociální práce vzhledem k pomoci rodině?

„Nesměla by znevýhodňovat menšiny a zaměřit se i na „normální“ rodiny, kde lidé pracovali či pracují.“